

Etnolingüística i terminologia

Vocabularis d'oficis: boters i basters

LLUÏSA BRUCH
JÚLIA PLAZA

Jim Nix (Flickr)

Als anys vuitanta, hi havia una necessitat imperiosa de normalitzar la llengua; des de tots els organismes i institucions s'impulsava la creació de vocabularis i reculls lèxics en català, per tal d'adaptar terminologia científica i recuperar els mots genuïns de la llengua. La societat catalana demanava i necessitava retrobar una llengua que anys d'oblit institucional havien relegat a llengua oral. Vocabularis d'informàtica, de la construcció, del comerç, de la merceria i d'oficis són exemples d'aquest llenguatge que, tot i ser viu entre els especialistes, s'havia anat degradant de manera que la població n'ignorava l'existència i acabava dient els mots en castellà o bé els mal adaptava.

Vocabulari de boters (1986) i *Vocabulari de basters* (1988) van néixer com una petita aportació a la voluntat de normalització de la llengua dels anys vuitanta, amb l'objectiu de recopilar el vocabulari bàsic d'oficis artesans, sobretot perquè entrevèiem que es tractava d'oficis que estaven a punt de desaparèixer i, amb ells, tot un recull de termes lèxics que es perdrien per sempre més, malgrat ser molt vius i coneguts en altre temps.

TERMINÀLIA 3 (2011): 39-40 · DOI: 10.2436/20.2503.01.24
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

N'és una prova que molts d'aquests termes que havien quedat en desús entre la població continuaven sent presents entre els parlants en forma de locucions i frases fetes. Per exemple, qui no és de l'ofici no sap què és un bot o un barral —recipients molt habituals en èpoques passades—, però gairebé tothom sap que *ploure a bots i barrals* significa que la pluja és intensa i abundant.

La font documental bàsica per a l'elaboració dels vocabularis era oral. Des d'un bon començament, vam rebutjar fer un buidatge exhaustiu de diccionaris, perquè el que preteníem no era una selecció subjectiva de mots sinó un vocabulari viu i real. En primer lloc, calia —tasca difícil i complicada— localitzar tots els artesans que es dedicaven a l'ofici. A continuació, preparàvem l'entrevista seguint l'arbre de camp que anàvem refent a mesura que recopilàvem nova informació. En el cas dels boters, el recull terminològic està molt centrat en el Baix Camp, perquè és una de les comarques vinícoles més importants, i en el Barcelonès, pel pes específic que té la difusió de la seva parla. En canvi, per al llibre dedicat als basters, vam entrevistar setze artesans d'una àrea geogràfica més àmplia, amb representació de les comarques del Baix Camp, Conca de Barberà, Priorat, Alt Urgell, Solsonès, Vallès, Osona, Barcelonès i Garraf, tant de zones rurals com urbanes. Gairebé tots aquests artesans es dedicaven a l'ofici per tradició familiar i eren representatius de la zona on vivien, ja que la majoria treballava al poble d'on era fill. La realització d'entrevistes fou un procés lent i difícil. Visitàvem *in situ* els artesans, els quals ens explicaven el seu ofici i ens aclarien els dubtes que anaven sorgint. Cal tenir en compte que la majoria era d'edat avançada i alguns ja s'havien retirat de l'ofici, fet que provocava oblit de memòria i, per tant, visites repetides als entrevistats, a fi d'aclarir el nom de les eines i els processos de treball.

Sense cap coneixement de l'ofici, amb paciència intentàrem entendre les seves explicacions i contrastar-les amb les d'altres artesans del ram, a fi d'assegurar-nos si els segments orals que repetien els usuaris introduïen els mateixos termes o bé si es tractava de variants dialectals o locals, o adaptacions subjectives. En algunes ocasions, havíem completat la informació amb altres fonts documentals com el Museu del Bast, de Llaberia, o exposicions temporals sobre eines d'oficis, al Baix Empordà, o bé festes de traginers de Balsareny, relacionades amb el tema. També acudírem a informació bibliogràfica d'obres terminològiques o bé especialitzades. Les obres lexicogràfiques de consulta foren el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll, el *Diccionari general de la llengua catalana* de P. Fabra (4a edició del 1982), el *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana del 1982, el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines i la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

El treball metodològic que iniciàvem a continuació consistia en la realització de fitxes terminològiques,

amb l'entrada, la categoria gramatical, la definició del terme i les variants dialectals, si n'hi havia. Vam considerar que no ens podíem limitar a confeccionar únicament una llista de mots relacionats amb l'ofici, ja que en recular la professió les paraules perdrien el seu referent; i ens semblà més enriquidor incloure'n la definició. Si el terme no figurava en cap diccionari, en comprovàvem l'ús en altres artesans i, finalment, li donàvem entrada al vocabulari i en fèiem la definició corresponent. Molt sovint, també, havíem de refer la definició documentada al diccionari, ja que presentava errors substancials respecte a la informació oral obtinguda. En conclusió, el recull terminològic feia un recorregut cíclic: es partia de l'explicació oral dels especialistes, se n'extreia el vocabulari específic, se'n comprovava la validesa als reculls terminològics i als diccionaris, es corregia, s'ampliava o es modificava i tornava finalment als especialistes, per a assegurar la correcció final del mot o la seva definició.

Tanmateix, cal fer constar que el treball pròpiament terminològic és més acurat en el segon vocabulari que en el primer. Per a l'elaboració del *Vocabulari dels boters* (1986), vam comptar amb poca cosa més que la nostra intuïció per a anar franquejant els obstacles que se'ns presentaven, perquè la revisió terminològica del TERMCAT, creat el 1985, es va fer quan el llibre ja era imprès. En el lèxic dels boters, per exemple, no numeràrem les entrades, escriguérem els termes en majúscula, utilitzàrem cometes quan copiàvem literalment la definició del diccionari i no normalitzàrem alguns termes d'origen estranger com *foutre*, del francès, o *cutxilla*, del castellà. Alguns mots com *grop*, *petge* o *garsesa* figuraven en les definicions però no constaven com a entrades; altres mots com ara *cortí* (que rebutjàrem perquè vam creure que era una alteració de *quartí*) haurien pogut ser considerats una variant necessària d'aquest mot i haver-se entrat com a tal. També hauria calgut refer la definició massa general d'alguns mots com *bufar-se*, *bova* o *esberlar*. Malgrat aquestes consideracions, podem assegurar que es tracta d'un vocabulari real i viu, i no d'una simple recuperació sentimental de mots.

Per a l'elaboració del *Vocabulari dels basters*, en canvi, ja vam comptar amb l'assessorament del TERMCAT des de l'inici. La revisió constant de l'arbre de camp, a mesura que anàvem recopilant i modificant la informació, la precisió de les definicions a mesura que avançava el treball, i els informes que havíem de presentar de manera continuada dugueren a bon port la realització final del vocabulari, amb 584 termes.

La publicació d'aquests dos treballs va significar un gran esforç i una gran satisfacció, un repte i, sobretot, un homenatge a uns artesans d'uns oficis antics, quasi desapareguts, que formen part de la nostra història, i només apropant-nos al nostre passat ens apropem a nosaltres mateixos. ✿